

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

**HISTORISK FORENING
FOR STENLØSE OG OMEGN**

1974

**HISTORISK FORENING
FOR
STENLØSE OG OMEGN**

**Redigeret af Ulla Hjuler-Pedersen og Bent Stiesdal
Tryk: Thorsgaard Tryk, Frederikssund**

F O R O R D.

Herværende hefte er den første publikation udgivet af historisk forening. Det er dog vort håb, at den må blive efterfulgt af en lang række lignende skrifter, der kan medvirke til belysning af egnens historie. At indsamle og videregive historiske oplysninger synes særlig påkrævet i vor kommune, hvor mange nye mennesker stadig kommer til, og hvor så mange forhold bliver ændret.

Vi er Stenløse kommune og Sparekassen SDS tak skyldig for økonomisk støtte til udgivelsen.

Bent Stiesdal.

I N D H O L D

Traditionen der blev væk Karen Seierøe Mortensen	4
Krohold i Stenløse Veksø Holger Nielsen	6
Af Oskar Søegaards erindringer	30
Historisk forening	37

TRADITIONEN DER BLEV VÆK

KAREN SEIERØE MORTENSEN*

Fastelavn er mit navn
boller vil vi have,
hvis vi ingen boller får
så laver vi ballade.

Den sang kender vi allesammen, men hvor mange kender denne fastelavnssang:

Her kommer et par svende med lidt skæg, med lidt skæg
og ville gerne be' om et par æg, et par æg,
og har I ingen æg, så en skilling eller to
det kan vi altid skrive under på, faldera.

Sådan sang de Ganløsedrenge for 50-60 år siden på deres lange vandretur Fastelavnssøndag.

Alle byens skoledrenge mødtes kl. 9 og var naturligtvis klædt ud; det var nu ikke som indianere og cow-boys - nej, man vendte vrangen ud af fars gamle jakke eller trak i mors gamle kjole, og så sværtede man sig i ansigtet med en sodet prop, og så var man ukendelig.

Turen begyndte op over Bybakken, og man tog, hvad der var af gårde og huse langs vejen, til man for Bastrup sø drejede af ved Egelund og besøgte alle stederne over Mørket indtil Nyvangshuset.

**) Karen Seierøe Mortensen, født 1912 på Jagtgården i Ganløse, død 1972.*

Der er ikke tvivl om, at drengene har været velkomne - pigerne har nok kikket, hvornår de nu kom og har kunnet høre dem langt væk - de kunne være 20 - 30 stk.

Det kunne ske, at nogle af fædrene kørte for dem, hvis det var kaneføre — så var der jo ekstra fest — med at springe af og på og ”stå på meder”.

Fra Nyvangshuset gik så turen hjemefter med alle de afstikkere, der var. Gårdene ligger jo ikke lige ud til vejen. De har sikkert gået mindst 10 km.

En stor vidjekurv med hakkelse i havde de med til æggene, de fik. Kunne de høre kirkeklokkerne ringe, når de nærmede sig byen, tog de ind på en gård og spiste; de kunne sikkert også trænge til et lille hvil.

Det hed sig, at de ikke måtte gå rundt og synge i Ganløse, hvis der var gudstjeneste i kirken.

Reglen var, at de to ældste drenge var kasse mestre — pengene gik ikke i deres egne lommer, men skulle være til fælles glæde.

Når de var færdige med at synge i byen solgte de æggene til bageren, og kasse mestrene havde aftalt både med Musiken og Kromanden om fastelavnsgildet, der skulle holdes om aftenen.

Hverar alle byens børn med, og der vankede chokolade og boller og sodavand. Blev der penge tilovers, gemte man dem til eksamensfesten i april.

I nogle år, måske lige før og under krigen, blev drengene kørt i hestevogn. Senere gik man over

til at køre for dem i gummivogn med traktor for, indtil man for et par år siden fandt ud af, at der ikke var nogen forsikring, der dækkede, hvis nogen af drengene faldt af vognen og kom til skade.

Sådan sluttede den tradition i Ganløse.

Ganløse bygade mod syd ca. 1910. Huset foran kirken med købmandsforretningen er det nuværende "Trica Marked".

KROHOLD I STENLØSE VEKSØ FRA MIDDELALDER TIL CA. 1800. HOLGER NIELSEN*

Et sted, der kunne give de vejfarende mad og husly, har fra ældgammel tid været en nødvendighed ved de alfare veje. I middelalderen må en af de vigtigste veje fra syd gennem landets hovedby, Roskilde, have gået igennem vor egn, og videre mod overfarten til Skåneland ved Helsingør. Værebros og passet ved Bastrup-tårnet er de faste punkter på denne vej. Ved dem kunne vanddragene ved Vigsø og Mølleådalens passeres. Hvor vejen mellem disse to punkter gik, kan vi ikke vide i enkeltheder, men den må have gået igennem egnens landsbyer der allerede dengang var gamle bebyggelser. Den har ikke, som senere tiders "kongeveje", været trukket efter en lineal uden hensyn til terrænet, men har fulgt en naturlig linie, og det er sandsynligt, at den i hvert fald gik gennem Stenløse, nogenlunde på samme sted som den senere Bygade. Nogen kro i Stenløse har der næppe været, men der var andre muligheder for de vejfarende.

"Hvor Vorherre bygger en kirke, bygger fanden en kro". Senere tiders misbrug af kroen har skabt dette mundheld, men i kroens oprindelige

opgave, at give vejfarende mad og husly, var der ikke modsætning, men tværtimod forbindelse mellem kirke og kro.

I den katolske tid var det klostrene, der tog mod vejfarende. Først som en barmhjertighedsgerning, men senere, da de høje idealer faldede, og der gik profit i det, mere og mere som en pligt. Hvis det da ikke drejede sig om overklassen, der indirekte kunne betale rigeligt, om ikke før, så når de nåede dertil, hvor de ikke kunne tage rigdommene med sig.

Egnens kloster i Knardrup lå vel nok lidt afsides, og var måske også lidt for fattigt til at virke tiltrækkende på de høje herrer på rejse. Vi hører ikke meget om, at stormændene på deres dødsleje gav gaver til det for deres sjæls frelse, sådan som det var tilfældet med dets moderkloster, Esrom, der voksede sig rigt på den måde. For begge klostre gjaldt, at agerdyrkning var den vigtigste opgave for munkene. Det var formentlig dem, der indførte trevangsbruget* og de var på en måde den tids "landbrugsskoler".

* Holger Nielsen, Vestergade 55, Helsingør, født 1915 i Bloustrød, opvokset i Søsrum.

*) *Trevangsbrug: Det driftssystem, hvorefter bymarken var delt i tre vange, hvoraf normalt de to var dyrket, mens den tredje hvilede henlå til græsning eller lå i fællede. I virkeligheden dreves kun få bymarker i regelret trevangsbrug, idet ikke alle agerskifterne hvilede det samme antal år.*

Men hvordan det nu har været med gæsteriet på klosteret, så finder vi efter dets nedlæggelse en arvtager, en kro, i Knardrup. Det har ikke været noget heltidshverv at være kromand i Knardrup. Han havde tillige en halvgård* i fæste.

Også præsterne, både de katolske og senere de lutherske, havde pligt til at huse og beværte vejfarende, og med præstegårde i Stenløse, Veksø og Slagslunde har egnen været godt dækket ind.¹

Hvornår der blev oprettet egentlige gæstgiverier eller kroer på landet ligger i det dunkle. I 1396 påbød dronning Margrethe, at der skulle være en kro for hver 4 mil, og Christoffer af Bayern satte afstanden ned til 2 1/2 mil. Det passer meget nær med afstanden fra Roskilde til Stenløse, men det er umuligt at fastslå, om Stenløse kro er så gammel. Eet var det at komme med et påbud, noget helt andet og meget sværere var at få det efterlevet. Det har sikkert været en besværlig opgave at holde kro, og tilmed en dårlig levevej. Selv de alfare veje var ikke egentlige veje, og de må have været ufremkommelige en stor del af året. Ofte kom gæsterne i store hold, f.eks. når rigets mænd samledes til kongevalg, lands-ting, eller de skulle repræsentere ved kongelige bryllupper o.s.v. Så kunne kroen alligevel ikke rumme de rejsende, og de måtte tage ind andre steder. Resten af tiden måtte kromanden nøjes med besøg af omstrefjende betlere.

Egnens befolkning måtte ikke komme på kroen,

og havde vel heller ikke noget behov for det så længe de selv måtte brygge deres mjød og dansk-øl. Kromandens øl var næppe bedre end deres eget. Han skulle jo lave forretning på det, og det var nok kun få af hans kunder, der lagde vægt på kvaliteten, når bare der var nok af det. Fik kromanden sit øl fra købstadbryggerne, var det heller ikke for godt. Man delte det i ”bedste dansk-øl” og ”det, der er værre”, ganske vist set i forhold til det indførte ”tyskøl”, der skulle være bedre, men det havde landsbyens kromand næppe på lager.

Det er klart, at der ikke var rift om at blive kromand, og Christiern den anden påbød igen, at der skulle være et herberg for hver anden eller tredie mil på de store landeveje. Det blev til 27 kroer på Sjælland, men ingen af dem kom til at ligge inden for Stenløse kommunes nuværende område. Den nærmeste var Ballerup på vejen mellem København og Slangerup, alle tre forholdsvis nye bydannelser. De rigtig gamle veje, som gik gennem kommunen, havde tabt meget af deres betydning, da København blev hovedstad.

De vejfarende havde endnu en tredie mulighed foruden klostrene og præstegårdene. Gårdmændene havde også pligt til at huse vejfarende, og så sent som i 1618 indskræpes pligten. Hvordan det blev ordnet i praksis, ved vi ikke, men mon ikke det var sognefogeden, der tog sig af det. Han var den stedlige øvrighed, og mellem dem, der skulle skaffes nattely til, var sikkert en del, som han var interesseret i at få fat i, eller i hvert fald i at vide, hvad de foretog sig, mens de var i landsbyen.

* Halugård: En ligelig delt gård (areal og skattemæssig).

Omkring denne tid blev der givet bemyndigelse til, at bønderne kunne opføre et krohus, hvor det manglede. Om det skete i Stenløse vides ikke, men netop i 1618 sikrede man sig her, at en anden af landsbyens ”funktionærer”, nemlig smeden, altid var for hånden.

Sognefogeden Hans Jensen fæstede på hele byens vegne, et sted på gaden til smedehus. Her fik byens smed en slags tjenestebolig mod at udføre det nødvendige smedearbejde på gårdene. Noget lignende kan være sket for kroens vedkommende, og en nøjere gennemgang af lensregnskaberne kan måske bringe beviset.

Inden vi ser nærmere på de enkelte personer, er det nødvendigt at se lidt på det landsbysamfund, der eksisterede her på den tid, da arkiverne begynder at give os oplysninger omkring år 1600.

Det er vist desværre almindeligt at se den tids landboer som nogle trælbundne stakler, der blev pisket af ridefogeden, og som tilbragte meget af deres tid på træhesten og i hundehullet. Dette billede hører i alt fald til i en senere tid og på andre egne end krongodset i Nordsjælland, og det er, mildt sagt, stærkt fortegnet.

Byboer, der blev præster på landet, og derefter skyndte sig at give en beskrivelse af den landbefolkning, de endnu ikke kendte og ikke forstod, bærer en del af skylden. Deres skrivelser blev ganske ukritisk brugt i folkeskolens danmarkshistorier til de små afsnit, der ikke handlede om krigshistorie. Man hæftede sig ved komediefiguren ”Jeppe på Bjerget”, og overså at Holberg som historisk forfatter gav et andet syn på landboen. Med eller mod sin vilje, skabte man det

indtryk, at landboer fra ”Arilds tid” havde været slavebundne, og først ved Stavnsbåndløsningen og de andre reformer i 1788 fik menneskeværdige kår. Man overså at stavnsbåndet kun gjaldt i 55 år, i forhold til landsbyens ælde en meget kort tid.

Der er ikke gjort meget for at udnytte den viden om landboen, der kan findes i arkiverne. De fleste sognehistorier nævner blot gårdens numre og nogle fæsteres navne, og opgiver på forhånd at finde ud af hvor de kom fra, hvor deres børn blev af, og hvordan der var forbindelse mellem dem indbyrdes, for ifølge ovennævnte billede var det ganske uinteressante mennesker og slægter uden fortid og uden fremtid, og det var rent tilfældigt, hvornår de blev sat til en gård, og hvornår de blev sat fra den igen. Nej, det var noget andet med f.eks. en præst af kendt familie, særlig når han stadig holdt forbindelsen med denne familie vedlige, og ikke blandede sig for meget med landboerne. Jo flere interesser han havde udenfor sognet, jo lettere er det at finde stof om ham, men det får ikke meget med sognehistorie at gøre. Hvis præsten faldt til i sit sogn, og levede med i dets liv på godt og ondt, så blev han selv landbo, og skal vi finde noget om ham, bliver det samme sted, som vi finder noget om de andre landboer, nemlig i lensregnskaberne.

Første gang jeg gennemså pakkerne med lensregnskaberne på rigsarkivet samlede jeg en hel lille bunke strandsand på bordet. Det var det sand, som skriveren for 350 år siden dryssede på for at tørre blækket. Derfor går jeg ud fra, at de ikke er benyttet meget, for når jeg senere har kigget i de samme pakker, er der meget lidt sand.

Hvad ved vi om landboerne og deres kår på Christian den fjerdes tid? Landsbyen havde et større eller mindre antal gårde, og her i Nordsjælland ejede kongen størsteparten af dem. En af dem var tillagt præsten som en væsentlig del af hans løn, og han skulle selv drive den. Tanken var vel, at han skulle være på lige fod med de andre landboer, og efter gammel dansk tankegang var der absolut ikke noget nedværdigende i det. Det gik meget godt med at drive præstegården, så længe præsterne var sønner af landsbypræster eller andre landboer, men da byboerne holdt deres indtog i præstegårdene, blev det galt. De arme præster var ved at dø af sult, og man måtte give dem lov til at forpagte præstegårdene ud.

De andre gårde var fæstegårde. Det vil efter de gamle landskabslove, der gjaldt til de blev afløst af "Christian den femtes danske lov" i 1683, sige, at fæsteren lejede brugsretten til jorden mod at betale en fast årlig afgift, landgilde, som regel i naturalier. Landgilden kunne ikke ændres, heller ikke når der kom ny fæster på gården, og fra Frederik den førstes tid gjaldt fæstet for livstid. Ved kongebrev af 27/11 1623 indførtes arvefæste i Nordsjælland, men det var almindeligt længe før. Fæsteren ejede gårdens bygninger, besætning og redskaber, så når man ser lidt ned på fæstebonden i forhold til senere tids gårdejere, må man tænke over, hvor mange gårdejere, der egentlig har ejet en større part af deres gård, end fæstebonden gjorde. Om resten så var ejet af konge, herremand, kreditforening eller panthavere, kan vel være underordnet. De gamle papirer synes at vise, at kongen var den mest humane, måske fordi de mænd, der repræsenterede

ham, godt kunne se, hvad der betalte sig i den sidste ende. Det arbejde, man tvinger en mand til at udføre, har aldrig været ret meget værd, og Christian den fjerde ville gerne have haft arbejdspligten, hoveriet, afløst af en pengeafgift, men de øvrige godsejere ville ikke være med. Hoveriet var iøvrigt nogenlunde ens for selvejere og fæstebønder. Hvor tyngende det var her, er svært at bedømme. Det har ikke været arbejdet på ladegårdene, der var det værste, for det blev udført af de nærmestboende, ugedagsbønderne, men slotsbyggeri og vejanlæg har krævet en del kørsel, og det blev der stadig klaget over. Arbejdet hjemme på gården har samlet sig om såtid og høsttid. Husdyrene fik stort set lov til at passe sig selv. De få køer gik ude så længe som muligt, vogtet af byhyrden. Svinene gik på olden i skovene til de ved 3-årsalderen var tjenlige til at slagtes, og af de mange heste havde man kun dem hjemme, der skulle bruges til kørsel. Resten blev drevet til skovs, også om vinteren.

Jorden blev drevet i fællesskab, men det betød blot, at alle såede samtidigt og alle høstede samtidigt. Det var man nødt til, da det ellers ville være umuligt at komme til de smalle agre, hver gård havde i åsene. Men hver gård havde sine bestemte agre, og der var stor forskel på, hvor meget de enkelte gårdmænd fik ud af deres jord.

Resten af landboerne var husmænd og indsidere. Af husmændene havde ganske enkelte lidt jord. Degnen hørte til denne kategori.

De øvrige husmænd var jordløse, udover en "liden kálhauge" ved huset. Det var landsbyens håndværkere, smeden, skrædderen, skomageren,

væveren, huggeren og endelig kromanden og skoleholderen. Landsbyerne her havde skoler længe før rytterskolerne blev bygget, så det var måske i nogen grad at give bagerbørn hvedebrød. Men kongen kunne kun bygge dem på sine egne godser, selvom det mest var på de private godser, man manglede dem.

Nogen egentlig klasseforskel var der næppe, håndværkeren var ligeså nødvendig som præsten og gårdmanden, og vi har her i kommunen eksempler på, at præstesønnerne blev fæstebønder, fæstebondens søn blev præst, skrædderen blev gårdmand, sognefogedens søn blev skrædder og hans søn igen sognefoged. Selv de, der levede af almisser, var ikke sat udenfor kredsen, de var blot under den tids alderdoms- og socialforsorg. Noget andet var, når det drejede sig om betlere fra købstæderne eller ingensteds fra, de var ikke velsete nogen steder.

Dette landsbysamfund var sikkert ret uændret fra "arilds tid", og meget af det bestod helt op til vor tid. Det er vel det, bylandmanden idag drømmer om at finde, men som samfund eksisterer det ikke mere, selvom man stadig kan finde enkeltpersoner, der lever som om det stadig var til.

Det var et samfund, der kunne klare sig selv igennem godt og ondt, men det var ikke isoleret fra den øvrige befolkning i by og på land, sådan som mange har troet.

Den nuværende Stenløse kommune havde først i 1600-tallet ialt omkring 100 gårde og et lignende antal huse. Når jeg nu ud af alle dem vælger at følge eet hus, kroen i Stenløse, og een gård,

Skibstedgård i Veksø, er det ikke, fordi de på nogen måde skiller sig ud fra de øvrige, eller fordi der skulle være mere at finde om dem, men kun fordi kroholdet i Stenløse i 1778 overgik til Skibstedgård, der nu er overtaget af kommunen, og indrettet til samlingssted for beboerne.

Da jeg har nogenlunde det samme stof om alle disse gårde, ved jeg, at de alle kan følges 350 år tilbage, og da bondejorden dengang var urørlig, d.v.s. gårdene måtte ikke deles eller lægges sammen, går deres tilværelse som gårde endnu længere tilbage. Der er senere sket delinger og sammenlægninger, men de oprindelige gårde kan stadig følges.

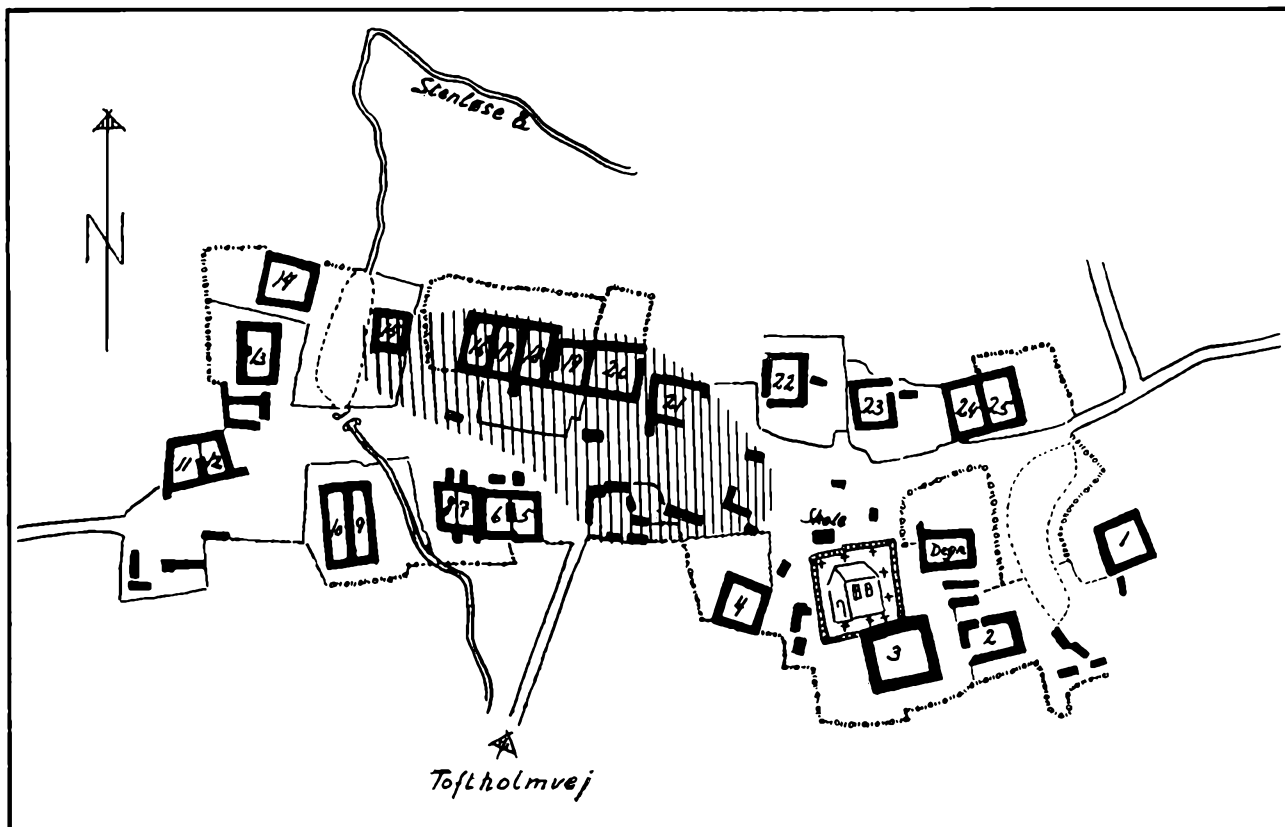
Der melder sig straks et spørgsmål. Hvor lå den gamle kro i Stenløse? I hvert fald ikke der, hvor vor tids kro ligger. De har ingen forbindelse med hinanden. Efter at krobevillingen blev flyttet til Skibstedgård, gik der mere end 100 år, før der kom ny kro i Stenløse.

Det er ikke så let at fastslå kroens beliggenhed, for den var indrettet i et hus, og i modsætning til gårdene, der med ganske enkelte undtagelser lå på deres faste pladser helt til udskiftningen, så var huspladserne ret skiftende. Brændte gården, blev den bygget op på samme sted, men brændte huset, blev det måske slet ikke bygget op, eller flyttet til et andet sted. Nye huse kom også stadig til.

Det ældste kort over Stenløse er opmålt 1782 af A. Juul. På dette tidspunkt var den gamle kro nedlagt, men bygningerne må have ligget der endnu. Kroen brændte ved den store brand i 1747, og vi får at vide, at kroen ved branden

Toftholmvejs udmunding i bygaden 1968. Huset til højre indeholder måske endnu elementer af den gamle kro. Bemærk hvor højt bygaden ligger i forhold til samme hus.

Stenløse by 1782. (Efter A. Juels kort). Den indlagte skravering er den del af byen, der brændte i 1747.

1. Møbjerg/Gyldenbøj. 2. Engholm. 3. Præstegården. 4. Sandal. 5. Halkær. 6. Rosenbakke. 7. Baueholm. 8. Klodgård. 9. Damsten. 10. Toftholm. 11. Pedersborg. 12. Stråmose. 13. Garbogård.

14. Bolholm. 15. Kildebæk. 16. Lindendal. 17. Holmsted. 18. Damgård. 19. Ågård. 20. Svanevær. 21. Magelvad. 22. Sandbjerg. 23. Barnekær. 24. Sandholm. 25. Krogholm.

Gårdnavnene kom egentlig først ved udskiftningen, men jeg bruger dem her for at lette oversigten.

havde 45 "fag" hus, altså bygninger som en bondegård. Et sådant bygningskompleks kunne ikke anbringes ret mange steder på gadejorden, så den er sikkert ikke blevet flyttet ved genopbygningen.

Ilden begyndte i et hus mod vest, og vi ved, at de 8 gårde der brændte lå på den nordre side af bygaden mellem åen og Sandbjerggård. Ved Sandbjerggård blev ilden standset, inden gården var helt nedbrændt. Med 8 gårde på denne strækning kan der ikke også have været plads til kroen på den side af gaden, og vi må søge på den søndre side.

På stykket mellem åen og den nuværende Toftholmvej lå fire halvgårde. De brændte ikke, men der har været bud efter dem, for der er bevaret et bønsskrift fra en af gårdmændene, til amtmanden hvori han beder om hjælp, fordi hans sæd er blevet ødelagt af al det vand, der blev hældt på for at standse ilden. Næste gård på denne side af gaden er Sandal, der stadig ligger på sin gamle plads (indtil 1974). Her var der plads, og på kortet fra 1782 ser vi øst for Toftholmvej en større samling bygninger. På samme sted har der op til vor tid været købmandsgård. Det må være her den gamle kro lå.

Vest for åen viser kortet også bygninger, der kunne være store nok, men her var smediens plads, lige så længe der var brug for landsby-smeden. De ligger også så indeklemmt mellem Garbogård - Stråmose, at en ildebrand her havde taget gårdene med, og vi ved, at de ikke brændte.

KROVÆRTER I STENLØSE

Der var nær forbindelse mellem folkene i kroen og i smedien. Den begynder måske allerede med Villum smed, der fæstede smedien 1639 og i 1643 overlod den til Lars Mikkelsen. Han kan være den samme som Villum kromand, den første kromand i Stenløse, jeg har fundet.

Villum Kromand, eller Villum Jørgensen Kam-melt, som han egentlig hed, skiftes der efter den 22/6 1680. Han var gift i hvert fald to gange. Hans sidste kone hed Margrete Jacobsdatter, og med hende havde han børnene Christoffer Villumsen, født 1655, der i 1684 tjente hos købmanden Ebbe Jensen i Slangerup, som leverede øl til egnens kroer, Anne Marie, født 1668, og Jacob, født 1673. Af tidligere ægteskab havde han sønnen Jørgen Villumsen, der ved skiftet opholdt sig i Vestindien, og døtrene Barbara, der var gift med Anders smed i Kirkerup, og Mette, der var gift med Anders Hansen Bager i Stege.

I skiftet får vi at vide, at kroens stuehus var på 6 fag* plus en korsstue på 2 fag, ialt 8 fag, og at der var 5 fag udhus.

Blandt dem, der krævede penge ved skiftet, var Jens Skrædder i Søsum, der skulle have 2 daler 2 mark, fordi han gift til Stege, og fortalte Mette

*) Fag: Afstanden mellem stolper, bjælker eller spær i et bindingsværkshus. Her på egnen ca. 150 cm. Et 10 fags hus er altså ca. 15 m langt.

*Stenløse gamle smedie 1896 set mod nordvest.
Grøften i forgrunden er bygadens nordre gade-
grøft. (matr. 57 a).*

Anders Baggers, at hendes far var død, og at hun skulle komme til skiftet. Prisen for gåturen kan sammenlignes med de 2 daler, som præsten skulle have for sin indsats ved begravelsen, men også med kropigens årlige løn, 8 daler, som hun havde til gode. Jens Skrædder fik dog ingen penge, men 2 hørgarns lagner til dækning. Kropigen fik brændevinspanden af kobber for sine 8 daler, så kunne hun begynde for sig selv, eller sælge den til den ny kromand.

At sidde enke og drive en kro har ikke været let, og krokonen fandt sig hurtigt en ny mand. Han hed Lars Pedersen Bonde, var enkemand og havde Garbogård i fæste. Han fæstede kroen 9/9 1680, og betalte 8 rigsdaler i indfæstning. Men det har måske alligevel været Margrete, der har klaret kroen, for da hun døde i 1683, opgav han den, og forøvrigt også gården.

På denne tid har der også været kro i Søsum. Ebbe Jensen, købmanden i Slangerup, gav 8 rigsdaler for kroholdet, men jeg har ikke fundet, hvem der var hans kromand, måske var det en af hans folk fra købmandsgården, der klarede det.

Den nye mand på Stenløse kro, fra 1/5 1684, hed Jørgen Troy eller Drøy. Hvorlænge han havde kroen vides ikke, men 15/3 1698 skiftes der efter en anden kromand Jens Jacobsen Skytte.

Jørgen Troy kom til Veksø og holdt kro der i et hus, han havde fæstet sammen med Gudmund Hemmingsen.

Der var altså på denne tid kro både i Stenløse, Veksø og Søsum, og også i Slagslunde, Ganløse

og Knardrup, så der har været et mægtigt op-sving i lysten til at blive kromand. Det hang nok sammen med, at kroerne havde fået en ny eftertragtet vare at handle med, brændevinen. Den havde været kendt længe, men var nærmest betragtet som medicin. Det ser ud til, at de fremmede soldater, der oversvømmede landet under svenskekrigene, havde vænnet sig til at tage "medicinen" regelmæssigt i udlandet. De skabte en vældig efterspørgsel efter den, og der kom gang i brændingen både i by og på land, og man fik også selv smag for brændevinen.

Landboernes brændevinsfremstilling blev dog hurtigt bremset. Ved forordning af 4/6 1689 blev al brændevinsbrænding på landet forbudt, undtagen i de privilegerede kroer. Det var et plus for kroerne, selvom hjemmebrændingen aldrig blev stoppet helt.

Alle disse kroer var nok ikke helt lovlige, og i 1721 blev de forbudt, undtagen Stenløse og Ganløse, der fortsatte som privilegerede kroer.

Jens Skytte var ved sin død gift med Karen Nielsdatter, hvis far Niels Pedersen Bull havde fæstet gård nr. 3 i Valby ved København.

Kroens bygninger bestod stadig af 8 fag stuehus, men nu var der 11 fag udhus. Boets formue var 364 daler, en betydelig sum på den tid, og som noget næsten enestående, der var slet ingen Gæld.

Enken blev snart gift igen med Rasmus Hansen Fisker, der var født i Jylland, og han overtog fæstet fra nytår 1700. Den årlige afgift for kroholdet var 1 rigsdaler.

Allerede 1703 døde han, og enken blev tredje gang gift med Bent Ostesen, der var født i Skåne. Efternavnet lyder noget fremmedartet her, men det kommer af fornavnet Osten, eller som det nu hedder Østen. Det bruges stadig på den anden side sundet.

I 1710 døde krokonen Karen Nielsdatter, den 9-årige Dorte Rasmusdatter kom til sin moster, der var krokone i Lynge, og boet kom på auktion, der holdtes i kroen den 10. og 11. juli 1710. Den indbragte ialt 531 daler 1 mark 15 skilling. Dertil var der 121 rigsdaler i rede penge, så det ser egentlig mærkeligt ud, at der var restance for afgiften for alle 11 års krohold, helt fra Jens Skyttes gældfri bo. Man kan ikke beskylde myndighederne for at have været hårdhændede med inddrivningen af afgifterne, der ialt beløb sig til 16 daler 2 mark.

Krokonen kunne skrive, i hvert fald sit eget navn, og det samme kunne to Stenløsegårdmænd, der deltog i skiftehendingerne, fogeden Jørgen Olsen på Maglevad og Adser Olsen på Engholm. Det ser måske mærkeligt ud, at der var flere landboer, der lærte at læse og skrive i 1600-tallet, end der var 100 år senere, men det hænger sammen med de ringere kår på landet i 1700-tallet. Børnene måtte arbejde i stedet for at gå i skole, og der var heller ikke rigtig noget at bruge skolekundskaerne til herude på landet. Medens det i 1600-tallet var landboerne selv, der på tinget håndhævede lov og ret, var det i 1700-tallet skrivere fra byerne og de nye høje herrers lakajer, der blev herreds- og birkefogeder og skrivere. Vist ikke noget godt bytte.

Allerede 17. august giftede Bent Ostesen kromand sig igen med Anne Dinesdatter, der var enke efter mølleren i Knardrup, Zakarias Jacobsen. Hun var nok også skåning. Vi træffer på denne tid mange skåninger i Nordsjælland, endnu flere end tidligere, hvor skåningerne ellers udgjorde flertallet af "indvandrere" fra de andre landsdele. Håbet om at Skånelandene igen kunne blive danske var bristet. Forsvenskningen blev drevet med de groveste midler, og de, der kæmpede imod, var heller ikke sarte, så tilsidst havde de ikke andet valg, end at rejse over sundet, og skabe sig en tilværelse her. For mange lykkedes det godt, og der er et kraftigt islæt af skånsk blod i Nordsjællænderen, stammende fra før og efter 1600.

Krofolkene Bent Ostesen og Anne Dinesdatter var ikke unge folk. Hvis pastor Muus har fået rigtig oplysning om hendes alder, var Anne Dinesdatter 44 år, da hun kom til Stenløse, og over de 50 da deres datter Maren blev født 1717.

Maren Bentsdatter blev gift med den 17 år ældre Casper Andreassen Langebech, og de fæstede kroen 22/9 1735. Med ham kommer en af egnens udbredte og ansete slægter til kroen. Den har stadig medlemmer her, selvom navnet Langebech forlængst er gået af brug. Vi er jo i Nordsjælland, hvor slægtsnavne står lavt i kurs.

Casper kromands forældre var løjtnant, Andreas Caspersen Langebech og Mette, der kom til Stenløse og fæstede hus i 1719, formentlig er han aftakket fra hæren ved den store nordiske krigs afslutning.²

På månedsbededagen, torsdag den 21. februar

1743, (det var i Pietismens tid, hvor man også gik i kirke midt i ugen), gik den gamle krokone, Anne Dinesdatter i kirke, men sank sammen straks før gudstjenesten begyndte, og blev "død udbåren af kirken", 78 år gammel.

Casper kromand og Maren fik flere børn, men de døde som små, kun datteren Anne Caspersdatter Langebech blev voksen, og hun blev nok den sidste bevillingshaver på den gamle Stenløse kro.

Allerede 1746 døde Casper, 46 år gammel, og Maren Bentsdatter sad ene tilbage. Året efter ramtes byen af den store ildebrand, hvor også kroen gik op i luer.

At alle de brændte gårde skulle bygges op igen var en selvfølge, men at genopbygge husene og derimellem kroen, det kunne der være tvivl om. Derfor skrev Maren Bentsdatter til amtmanden over Frederiksborg amt, og forelagde ham sagen.

Brevet, der er besvaret, har hun dog ikke selv skrevet, kun ordet Maren i underskriften ser ud til at være hendes eget værk.

Det er skrevet af skoleholderen, Thomas Wiin-gård, der i den kunstfærdige opstilling efterligner de professionelle skrivere.

De mange kongelige besøg i kroen, der henvises til, var nok fortid. Kronprins Frederik fik Jægerspris slot i bryllupsgave 1743, og boede fast der. På turene til og fra København, var det passende for ham og hans gæster at gøre ophold og skifte heste i Stenløse kro, men i 1746 blev han kong Frederik den femte og tog ophold på sine andre slotte.

Om det er brevet, der har gjort det, ved vi ikke, men Maren fik sin nye kro. Den 23/9 1748 blev den 31-årige Maren gift igen med den 20-årige Lars Joensen Gad, der var søn af byfoged Joen Nielsen Gad i Slangerup og Anne Kristine Jordhøj, præstedatter fra Udesundby. Den 6/4 1753 blev deres datter Anne Kirstine født, men fødselen kostede moderen livet. Hun blev begravet den 19/4.

Som sædvane var, kom der hurtigt en ny kone i kroen. Den 7/11 blev Lars gift i Slangerup kirke med sin 17-årige slægtning (deres mødre var kusiner) Margrete Ejlersdatter, datter af fogeden Ejler Jensen på Jættehøjgård i Jordhøj og Ellen Hansdatter.

Det blev stadig indskærpet i bevillingerne, at kroen kun var for de vejfarende og ikke for byens beboere. Men ville kromanden ikke skænke, var der nok andre, der ville, så i landsbyen fandt man ud af det, selvom kromanden risikerede bevillingen. Måske har Lars Gad som bybo taget forbudet mere alvorligt, og ikke godkendt Veksørerne og Søsømmerne som vejfarende, når de kom til Stenløse, om dette fortæller en smugkrosag fra 1752.

Det var ikke en Jacob Skomager, der holdt kro i sin hytte, men selve den stedlige øvrighed, sognefogederne, der blev dømt, nemlig Ole Mikkelsen på Skibstedgård, der altså tyvstartede som kromand, og hans steddatters mand Peder Madsen på Konehøj i Søsøm. Også Anders Gundersen på Annexgården i Veksø og Peder Poulsen på Vindekilde i Søsøm måtte bøde. Det kan give indtryk af et ret lovløst samfund, men sådan var

Maren Langebechs bønsskrift om støtte til kroens genopbygning.

*Deres Excellence
Høy-ædle og Høy-velbaarne Herre
hr- Geheimeraad Og Amtmand
Von Gram
Naadige Høybydende Herre*

Deres Excellencis Store Medlidenhed mod alle Nødtrengende og Udsigelige Vel-dedighed mod hver som An raaber deris Excellencis hielp, Er icke Alleniste vitterlig for dend Ald-viidende Gud i himmelen mends end og kiendelig Af mange fattige, som erre hiulpene, blant hvilke jeg fattige kone som nu har mist ald mit huus og hiem, som af ildebrand ligger udi Aske, og maae nu Med mit lidet Barn, her sidde i min Enkedom, Fattig-som, Huusvild, og icke heller ieg ved paa Naagen slags maade at forhværve det kiære Brød ved Uden Gud særdelis af Naade vil bevege vor Aller-Naadigste Konge og Høye Øfrighed; at forrehielp mig til Kruen at opbygge igien som bestod af 45 fag Huus, Det ieg icke tviler paa; At saa vel Voris Aller naadigste Konge, som og voris Naadige Høye Øfrighed er vel bekient, og erindrer Steenløse Krue; Som tilforn Voris Aller Naadigste Konge.

*Altid tog frisk spend og stifte her ved Stedet Og samme Spænd blef altid stalled ind hos mig saavel Nat som Dag, Naar det var paa de tider det Kongl- Herskab Tog fra Kiøbenhavn og Til Jegerspriis ligeledes naar de vilde fra Jegerspriis og og til Kiøbenhavn, Saa vel og Anden Høy og Nedrig stand; Mens som ieg nu self har intet Huus eller Hiem, lant mindre at lade Bygge det op for igien, Og ingen Gode Venner Ved ieg der Vil eller kand Creditere mig noget til Bygningen, alt-saa er det ieg med Such og Veemodige taarer nu Ingen ved at flye til uden gud og Deris Excellence, Det ieg i hiertelig Underdanighed maae banke på Deris Excellencis fromme hiertes dør, Deris Excellence af naade Self vilde Intørsideere for mig, At ieg tillige med Andre Huusvilde Maatte indskrives til Nogen vis hielp, At bygge min Krue op med igien, Hvorved ieg kunde Erhværve mit Nødtørfelige Brød Det vilde glæde mit hierte, Og igien Læge det Ilden har Saaret Gud som Er Kongernes Konge; Og Herrernes Herre skal igien lade Deres Excellence Mættes med lycksalighed i Himmelen; Lif og Ærre og Guds og Kongens Naade langt overgaae Deris Excellencis forfædres Hvor om Vor Herre Skal Anraabes af
Deris Excellencis
Underdanige
Tienerinde
Steenløse d 26 Septembr Maren Sl. Chasper Langebechs Enke 1747*

det nok ikke. De gamle love blev fulgt, sådan da, men at kongen fik nogle ideer, der stred mod gammel sædvane, det gik man let henover.

1762 døde Lars Gad, kun 34 år gammel, og enken sad tilbage med 4 små børn. I sit næste ægteskab med Morten Mikkelsen fik hun 6 til. Af Lars Gads børn blev Anne Kirstine gift med Philip Poulsen i Slangerup. Joen Larsen blev vin- og skibsprovanteringshandler i København og Sidse blev gift med underfogeden Peder Hansen på Sandbjerggård, så slægten fortsatte i vidt forskellige samfundslag.

Med Morten Mikkelsen, der var 23 år, da han blev kromand, kom Stenløses smedefamilie til kroen. Med smedefamilie menes kun, at den i flere slægtled havde stået for smedien, men den var ikke mere fastlåst i en bestemt erhvervsramme end andre familier.

Mortens far, Mikkelt Smed, var i 1728 blevet gift med Peder Torkildsens enke, Anne Jørgensdatter, i Møllehuset ved Hestetangs mølle i Uggeløse sogn, og hun bragte med sig en søn, Torkild Pedersen. Han blev senere gårdmand i Slagslunde og gav navn til ”Torkildgårdene”. Ligeledes gav farfar, Torkild eller Terkel Møller, der døde 1725, 100 år gammel, navn til Terkelskoven ved Hestetangs mølle.

Men Morten kromand var nok ikke kommet på sin rette hylde, og da hans mor døde 1768, vendte han tilbage til smedien med kone og børn, og blev så ”Morten Smed i Stenløse” til sin død 1782. Enken Margrete Ejlersdatter blev gift igen med smedevenden Lars Villumsen fra Bastrup, og hun døde som smedekone i 1796, 60 år gammel.

De nye krofolk var Anders Hansen, født 1742, og Anne, født 1743. Stort mere vides ikke om dem, men Anne var nok Casper Langebechs og Maren Bentsdatters datter. Hun kom til Slangerup, og blev konfirmeret der i 1759.

Det lakker mod enden med kroen i Stenløse. Vejen fra København til Frederikssund bliver lagt uden om byen, og der bliver i 1773 givet bevilling til kro på Skibstedgård i Veksø, der nu lå mere bekvemt.

Anne krokone dør 1778, begravet 19/2, og Anders kromand dør 7 uger senere, men har alligevel nået at blive gift igen med Karen Hansdatter.

Der var nu oprettet mange kroer, næsten hver landsby havde sin, og i 1778 fik amtmanden ordre til at undersøge, om der ikke kunne undværes nogle af dem. Han bedømmer de 6 kroer i Lillerød, Lyngø, Gørløse, Stenløse, Veksø og Udesundby (Bi-lidt ved færgen) under eet. De ”formenes ikke at kunne give anledning til fylde-ri uden ved misbrug, som med god politi og orden kan hemmes. Iøvrigt anses de at være til nytte såvel for rejsende som for de folk, der har lang vej fra kirkerne til deres hjem”.

Den sidste del af begrundelsen er nok værd at lægge mærke til. Den må have medført, at forbudet mod at den lokale befolkning kom på kroen, ikke gjaldt når Søssummerne og Stenlillerne bare først gik i kirken. Det har nok ikke skadet kirkebesøget, de var jo mennesker som os, på godt og ondt.

Indenfor de 6 kroers område var der kun beboerne i Kollerød, der havde længere vej til deres krike i Lyngø, og det er vel ikke alene møntet på dem.

Al velvilje til trods blev det Karen Hansdatter og hendes anden mand Jørgen Jørgensen fra Øvre mølle ved Frederiksværk, der kom til at lukke kroen "for bestandig" 12/12 1778.

Om den har efterladt et savn på egnen, ved vi ikke, men Slangerupborgerne klagede over nedlæggelsen, fordi 2-3 familier i Slangerup havde levet af at levere varer til Stenløse kro, så kromanden har også nok kunnet leve godt af den.

Ved en ny undersøgelse af kroerne i 1786, var det forbi med velviljen. Man vidste ikke om Stenløse kro var lukket, men var den ikke, skulle den lukkes omgående.

Lillerød kro fik lov at bestå, men kun fordi den var flyttet til Vassingrøds mark i udkanten af Farum Lillevang ved København - Slangerupvejen, så den var jo ikke meget værd for Lillerød mere.

Lynge kro måtte også flytte fra byen til sin nuværende plads ved landevejen.

Netop på denne tid blev der givet mange tilladelser til at drive købmandshandel i landsbyerne, så man var fri for at tage til købstaden. Krobygningerne i Stenløse må have været velegnet til en Købmandsgård.

12/3 1784 fik Mogens Seierøe på Knardrup mølle bevilling til at handle med "alle Slags Urte og Isenkram samt tørre og fede Varer såvelsom Sild Tran tjære og deslige".

Der må have været større behov for handel i Stenløse end i Knardrup, så det ville være naturligt med en købmandsgård i den gamle kro, men beviserne mangler.

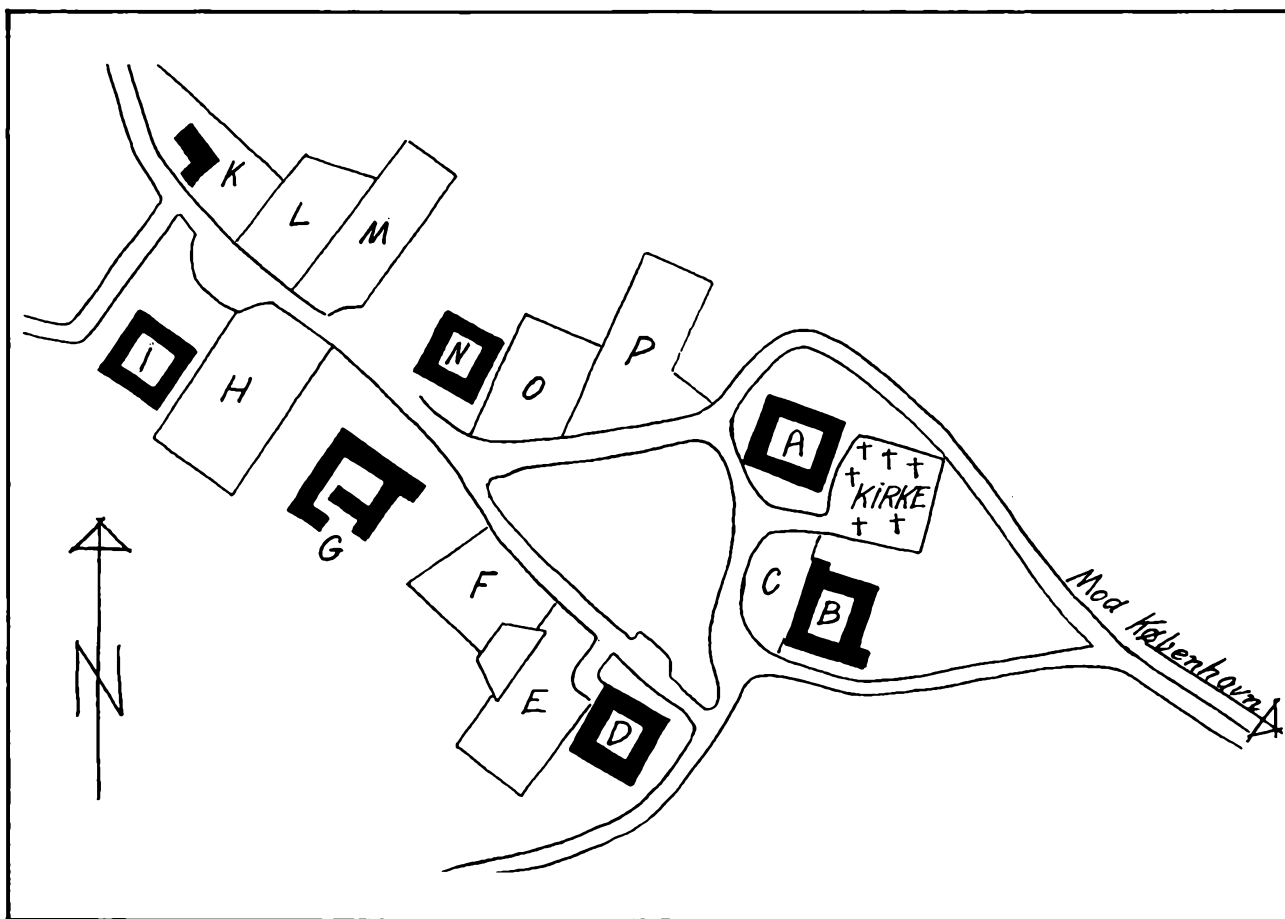
KROHOLD PÅ SKIBSTEDGÅRD

Når man vil undersøge fortiden for en gård i Veksø, ligger det nær at undersøge dens forbindelse med den gamle borg, eller hvad det nu var, der lå ude på Veksøholm. Måske var det et vagttårn som ved Bastrup, beliggenheden var i hvert fald helt rigtig.

Men en hovedgård har Veksø haft, enten den så har ligget der ude eller inde i byen, og den har været beboet af adelsmænd, hvoraf vi kender nogle, men det er en anden historie. Da den, midt i 1400-tallet, gik ud af herremandseje, skænkede kongen den til "Hellig tre kongers kapel" ved Roskilde domkirke, og bygningerne på Veksøholm har nok fået lov til at falde sammen. Kirken har kun haft interesse af avlsgården, der nok har ligget i byen. 1561 var gården igen i kongens eje, og forlenet til Mikkell Pedersen Gønge, den første "gøngenhøvding".

1567 var der en større gård i byen, desuden Annexgården og 8 bøndergårde. Men i lensregnskaberne 40-50 år senere har Veksø 12 større og mindre gårde. Heraf 6 helgårde* af nogenlunde ens størrelse, og en syvende gård af samme størrelse er delt i 2 halvgårde, så her har vi sikkert de 8 bøndergårde fra 1567. Vi kan med forholdsvis stor sikkerhed følge gårdene frem til nutiden og konstatere, at det, i den rækkefølge de nævnes i 1611, er gårdene: Skibstedgård, Hulhøj, Katholm, Stenlien (hvorfra Vasselund senere er skilt

*) Helgård: En udelt gård. Her på egnen ca. 70 td. land.

Veksø by efter kort fra 1813 med gårdenes beliggenhed før udskiftningen. De gårde hvor bygningerne er aftegnet blev liggende, de andre blev flyttet ud på marken.

A. Anneksgård, B. Veksølund, C. Korshøj, D. Keldsted, E. Maglehøj, F. Skelhøj, G. Skibsted,

H. Hulhøj, I. Brøndsted, K. Katholm, L. Stenlien, M. Vaselund, N. Rolandsbjerg, O. Egedal, P. Damsted.

Egedal lå oprindeligt syd for Veksølund, på den plads, hvor skolen kom til at ligge.

ud), Rolandsbjerg (Damsten skilt ud) og Korskøj, samt de to halvgårde Brøndsted og Kjeldsted. Resten skulle så være den gamle hovedgård. Det bliver de to den gang lige store gårde Veksølund og Egedal og gårdsæderne* Skelhøj og Maglehøj. Veksølund ligger endnu på samme plads som dengang, og Egedal må have ligget hvor skolen senere kom til at ligge. Beliggenheden her tæt ved kirken er vel også sandsynlig for hovedgården. Også andre ting taler herfor, bl.a. at Veksølund og Egedal nævnes som halvgårde, skønt de hver for sig er større end helgårdene, og at fæsteren Mads Boesen på Veksølund 1611 nævnes som forrige herredsfoged. Herredsfogeden kunne nogenlunde frit vælge sin gård i herredet, og den gamle hovedgård har han nok anset for passende.

Skibstedgård har altså ikke "æren" af at have været hovedgård.

Når jeg tidligere har skrevet, at kroholdet i Stenløse overgik til Skibstedgård, er det kun delvis rigtigt. Allerede 8/11 1773, 5 år før Stenløse kro blev nedlagt, fik nemlig Ole Mikkelsen bevilling til at indrette og drive værtshus i sin gård, mod en afgift på 5 rigsdaler årligt.

Ole Mikkelsen, søn af Mikkel Pedersen på Brøndstedgård og Bodil Larsdatter af "Nittebjergslægt" var gift med Kirsten Madsdatter. Der var Kirsten Madsdatters andet ægteskab, og fra første ægteskab var der 5 børn³.

*) Gårdsæde eller bol: Mindre ejendom. Det kan f. eks. være en delt halvgård.

Da jeg i sin tid, ved arbejde med min egen slægt, nåede her til, kaldte jeg den del af slægten for "sognefogedslægten". Begge Kirstens mænd var som nævnt sognefogeder i Veksø. Af hendes første ægteskab var en søn sognefoged i Søsum, og en datter gift med sognefogeden i Stenløse. Hendes brødre var sognefogeder i Ølstykke og Uggeløse, og Oles søstre var gift med sognefogederne i Jørlunde og Jordhøj. Kirsten og Oles andre søskende sad på Annexgården og Hulhøj, Påstrup, Bygård i Sperrestrup, Gellesten i Ølstykke og kirkens gård i Gørløse. Det synes rent umiddelbart at vise, at landsbysamfundet for 200 år siden var et klassesamfund, hvor en slægt som denne hørte til den øverste klasse, men at Kirstens sønner, Andreas og Niels, blev husmænd og henholdsvis skrædder og skomager i Veksø, ødelægger noget af billedet. Går vi lidt frem eller tilbage i slægten, finder vi folk i næsten alle erhverv, og der bliver ikke meget andet tilbage, end at slægten stadig tæller forholdsvis mange sognefogeder.

Ole og Kirsten oplevede ikke, at konkurrenten i Stenløse blev nedlagt. I januar 1777 døde de, så kort efter hinanden, at de blev begravet samme dag.

Jeg tillader mig at citere Carstensen's bog "Vigsø sogns historie", da jeg synes, at det fortæller noget om tiden i 1778 og tiden 100 år efter, da Carstensen skrev sin bog:

"En Mads Pedersen, som skulle være opfødt paa Gaarden (Skibsted), blev Sognefoged og fik Gaarden efter Ole Michelsen. Han blev i Aug. 1778 trolovet med Gmd. paa Borupgaard i Gjørløse Sogn Lars Hansens Datter Karen. Man begyndte

at lave til deres forestaaende Bryllupsgilde, fyrede så raskt i Bagerovnen af Luen flere Gange slog ud af den og tog lige som Retning hen ad Løiet Sø til, men til stor Forundring for de tilstedeværende slog den hver Gang igen tilbage ind i Ovnens uden at tænde Huset. Senere, da den store Ulykke var sket, anså man denne Ildens underlige Flimren som et Forvarsel om, at Løiet Sø denne Gang krævede to Ofre. Søndagen den 21 Septbr., omtrent en Maaned efter sin Trolovelse, vilde Mads Pedersen i en Ege ro Rytter og Husmand i Søsund Niels Hansen over Løiet Sø til Østrup, Egen kæntrede uden at nogen blev det vaer, de druknede begge, fandtes først den anden Dags Middag og blev jordede paa Vigsø Kirkegaard den 26de. Fæstemøens Fader Lars Hansen flyttede fra Borupgaard her til Skibstedgaard, hvor han blev Sognefoged efter den, som skulle have været hans Svigersøn, men døde allerede i Juni 1779, 55 Aar gammel”.

Lars Hansens enke hed Maren Pedersdatter, født 1743, datter af sognefogeden i Gundsømagle, gamle Peder Andersen og Maren Andersdatter. 5/2 1779 blev hun gift igen med Mads Andersen, født den 3/10 1739, søn af unge Anders Madsen, Rosenbakke i Stenløse og Elsebet Hansdatter. 20 år gammel fæstede Mads Andersen faderens gård, Rosenbakke, måske på skrømt for at undgå soldatertjenesten. Som ”gammel mands søn” og nødvendig hjælp hjemme kunne man fritages for soldatertjenesten. Faderen var 58 år, men det ser ud, som det stadig var ham der styrede gården, og Mads nærmest gik som karl. Nu lykkedes dem ham endelig, 40 år gammel, at få sit eget, og så blev han både gårdmand, sognefoged

og kromand på Skibstedgård, og så var enken, han blev gift med endda 4 år yngre end han selv, det var ikke alle, der var så heldige, når de skulle gifte sig til en gård. 7 stedbørn fulgte med og sammen fik de to døtre, så det kan ikke undre, at man klarede både kro og gård uden særligt folkehold. Da disse børn var fløjet fra reden, havde de besat følgende gårde i Veksø: Annexgården, Stenlien, Vaselund, Korshøj, Egedal og Katholm, foruden at man selvfølgelig stadig sad på Skibsted. De to børn, der faldt uden for billedet var Mette Sofie, der blev opdraget hos amtmand Levetzau på Frederiksborg, og som blev præstekone i Rørby ved Kalundborg, og Bodil, gift med Veksø-skoleholderens søn Anders, der blev husmand i Veksø.

Jeg skal ikke komme nærmere ind på familieforholdene, men det står vel klart, at vil man drive slægtsforskning her på egnen, kommer man ikke uden om de skiftende folk på Skibstedgård.

Det blev datteren Maren Madsdatter, der fik gården. I 1804 blev hun gift med Peder Poulsen, søn af Poul Andersen på Korshøj og Else Pedersdatter. Peder Poulsen overtog først faderens gård, men solgte den da han blev gift. Han blev så sognefoged, men fik først Skibsted til eje, da Mads Andersen døde i 1812.

I 1807 blev gårdens bygninger vurderet til brandforsikring. Om det er de samme bygninger som i 1727, ved jeg ikke, men størrelsen er den samme, 74 fag, og har den ikke været brændt i mellemtiden, kan det godt være så gamle bygninger. De synes ret solidt bygget med undertømmer

(bindingsværk) af eg og overtømmer af fyr.

I syd lå stuehuset, 13 fag 7 1/4 alen dybe, her var tre stuer med skorsten, og der var en tilbygning på stuehuset mod syd, 4 fag 9 alen dybe, med en stue, paneleret og malet, med kælder under. Den var meget højt vurderet, 80 daler pr. fag mod 40 daler pr. fag for resten af stuehuset, og 20-30 daler pr. fag for udlængerne. Der var et sidehus mod øst, 9 fag 8 1/4 alen dybe, med kro, bryggers og tørvehus, et sidehus i vest, 19 fag 8 1/2 alen dybe, med lo, lade og stald, og et baghus mod nord, 12 fag 8 1/2 alen dybe, med stald, lade, lo og port. Det er nogenlunde den traditionelle firlængede gård med gadeport og stuehuset liggende fjernest fra gaden, men der lå også et hus syd for stuehuset, 4 fag 7 1/2 alen dybe, med to kamre, et hus sønden for gården, 10 fag 8 1/4 alen dybe, med lo, lade og port, og et hus vesten for gården, 3 fag 8 1/4 alen dybe, med tørvehus. Vurderingssummen var ialt 2120 daler.

Peder Poulsens og Maren Madsdatters børn: Poul Pedersen, født 1806, der fik gården. Ole Pedersen, Langekær i Ølstykke. Anders Pedersen, Skelhøj. Maren Pedersdatter, gift med Lars Olsen, Stenlien.

I 1816 døde Peder Poulsen og enken blev gift med Andreas Nielsen, født i 1790, søn af Niels Andreasen, Rolandsbjerg og Karen Hansdatter, men han døde allerede 1820. Enken blev atter gift med Ole Larsen, født 1791, søn af Lars Nielsen, Hulhøj og Elsebet Nielsdatter. Knapt et halvt år efter døde Ole Larsen, og Maren Madsdatter blev fjerde gang gift med ejeren på Veksølund og Skelhøj, Hans Svendsen, født 1777, søn

af Svend Ibsen, Vaselund og Sidse Andreasdatter. Han giftede sig først til Veksølund, købte siden Skelhøj, som han solgte til sin stedsøn Anders Pedersen. Veksølund overlod han til sin søn af første ægteskab, Knud Hansen den anden, og boede så på Skibstedgård til sin død i 1840.

Stedsønnen Poul Pedersen overtog derefter gården. Han var gift med Kirsten Svendsdatter, datter af Svend Larsen, Kærgård, Ølstykke og Ingeborg Andersdatter. Anden gang blev hun gift med hans fætter Vilhelm Nielsen, søn af unge Niels Larsen, Annexgården og Mette, Mads Andersens datter. Carstensen oplyser, at i årene 1847-52 blev de gamle bygninger afløst af nye og store bygninger, og i 1867 byggedes på den plads, hvor Hulhøj havde ligget før udskiftningen, den nye kro og købmandsforretning. Kroholdet var fra 1838 forpagtet ud til H. Christian Greibe, der drev det i mange år, indtil han byggede sin egen købmandsforretning vestligst i byen.

Hermed er vi nået så langt op mod vor tid, at oplysningerne må findes i de gamles hukommelse, i stedet for i arkiverne.

1.) PRÆSTEN I PIEDSTED

Pligten til at huse og opvarte vejfarende har nok ikke været trykkende her, snarere en kærkommen afveksling for f.eks. Peder Glambek, der var præst i Stenløse 1582-1617. Men for hans far, der var præst i Pjedsted mellem Kolding og Vejle, var gæsteriet blevet noget af en plage. Det viser, at man har benyttet sig af præsternes pligt, selvom der lå købstæder med gæstgiveri i nærheden. Det skyldes nok at forholdene i præstegården var bedre end i købstadens gæstgiveri, der for det meste lå i en klasse, hvor det var klogest kun at sove med eet øje.

2.) LØJTNANT OG KROMAND

Andreas Caspersen Langebech havde hjemme på egnen, idet hans forældre var Casper Andersen Langebech og Maren Jørgensdatter, datter af birkefogeden Jørgen Pedersen i Udlejre og Helvig Christoffersdatter, der var præstedatter fra Stenløse.

Caspers broder Andreas blev gårdmand i Ganløse, og allerede hans sønner droppede slægtsnavnet, med døtrene forsvandt det jo af sig selv. Den ældste af sønnerne lavede dog et nyt. Han hed Johan Drevitz Andreasen Langebech, men kaldtes kun Johan Drevitz. Det blev efterhånden til

Johan Drevsen, så var der da sen i enden. En del af hans efterslægt hedder stadig Drevsen. Med den kendte fabrikantfamilie Drevsen på Strandmøllen, har det kun den forbindelse, at Johan Drevitz var opkaldt efter Strandmølleren, der var gift med en anden af birkefogedens døtre fra Udlejre.

Det ser ud som om det hus, løjtnant Langebech havde fæstet, er blevet slået sammen med krohuset, og det er muligt, at han var den egentlige kromand i de sidste år, før sønnen og Bent Ostesens datter overtog den. Hvor gammel Bent Ostesen var ved vi ikke. Han må have været død, inden den ældste bevarede kirkebog for Stenløse-Veksø begynder i 1736, men da Anne Dinesdatter var hans anden kone, har han sikkert været ældre end hende, og hun var i 1735, da børnene overtog kroen, omkring de 70, så hun har nok lagt op inden den tid.

Løjtnanten var 45 år, da han kom til Stenløse, og han har sikkert bedre kunnet klare de sommetider lidt urolige gæster i kroen. Det var almindeligt, at aftakkede officerer fik et krohold som en slags pension, men da bevillingen her ikke var ledig, kunne han ikke få den. Det var ret almindeligt, at bevillingshaveren og kroholderen var to forskellige, så vi skal nok have løjtnanten med i rækken af kromænd.

3.) FÆSTERE PÅ SKIBSTEDGÅRD 1611 - 1750

Fæsteren på Skibstedgård i 1611 hed Jens Mortensen. Med Karen Sørensdatter havde han datteren Kirsten Jensdatter, der blev gift med Christen Pedersen på gård nr. 1 i Stenløse. (Den blev senere delt i Møbjerg og Gyldenhøj, og den lå hvor Møbjerg senere kom til at ligge). Efter Karens død blev Jens Mortensen gift med Karen Pedersdatter. Hendes søster Maren var gift med Oluf Mikkelsen på Kjeldsted, og begge var nok døtre af Peder Dufe på Maglehøj.

Jens Mortensen må være død før 1619, for dette år finder vi hans enke gift med Jørgen Hansen Bruun, der fæstede Skibstedgård. Han kom udensogns fra og blev sognefoged, og i over 200 år derefter, til 1840, var manden på Skibstedgård sognefoged i Veksø.

Ølstykke herreds tingbog fortæller, at i 1628 døde Jens Mortensens søn Søren som gårdmand i Farum. Ved den lejlighed oplyses navnene på Sørenns søskende: Ole Jensen i Sigerslev, Morten Jensen på Brunhøj i Søsøm, Niels Jensen på Bjellekær i Søsøm, Rasmus Jensen, der tjente hos Ole Mikkelsen på Kjeldsted og Maren Jensdatter, der var gift med Ole Jensen på Kildeholm i Ølstykke. Det var altså en ret stor børneflokk Jørgen Bruun giftede sig til med Karen. Sammen fik de sønnerne Jens og Hans, men ved skiftet efter hende nævnes de ikke, måske fordi de døde som børn.

Karen Pedersdatter døde i 1643, og Jørgen Bruun giftede sig igen med Karen Hansdatter, der var enke efter Lars Hansen på Damgård i

Sperrestrup. Sammen fik de datteren Karen. Den nye kone medbragte i øvrigt en søn, Hans Larsen, der i 1656 fik overladt Skelhøj af sin stedfar, der hidtil havde haft den i fæste sammen med Skibsted.

I 1657 døde Jørgen Bruun, og der blev skiftet efter ham 11/11. Skiftet er dog ikke bevaret, og jeg kender kun datoen fra en senere henvisning. Det var urolige tider, og man havde andet at tænke på, end at føre skifteprotokoller. Tingbogen er heller ikke ført i denne periode. Svenskekongen stod i Jylland med sin hær, og to måneder efter stod han på Sjælland, efter sin berømte tur over isen. Da svenskerne kom igen efter fredsbruddet hærgede de også denne egn. Snødeskov mellem Veksø, Søsøm og Knardrup blev ødelagt, brugt til brændsel i lejren ved København, tinghuset på Knardrup Galgebakke gik samme vej. Tingskriveren, Åge Jensen i Lille Værløse, hvis svigerfar blev skudt af svenskerne på Kollekolle mark, var selv en syg mand. Først da Sten Bertelsen på Vindekilde i Søsøm blev tingskriver i 1661, kommer der orden i bogføringen igen.

Jørgen Bruuns enke Karen blev gift igen med Oluf Assersen, men dette ægteskab varede kun kort, og i 1660 er han gift med Catrine Hansdatter, From, datter af Hans Simonsen From, Hoptrup Hovgård ved Haderslev. De havde tre børn der blev voksne: Abraham Olsen, født ca. 1661 død 1693 (han blev en af stamfædrene til den adelige slægt Wichfelderne på Lolland). Johannes Olsen, født 1664 død ca. 1743 og Kirsten Olsdatter født ca. 1666.

Oluf Assersen døde 1671, mens børnene endnu

var små, og Catrines ny mand Christen Jensen kom måske fra en gård i Lille Værløse. Han døde i 1679, og så blev hun gift med en mand fra byen. Han hed Morten Jensen og var søn af Jens Mortensen på Hulhøj og Ludse Andersdatter. Han var sønnesøn af Morten Assersen på Annexgård, og muligvis Oluf Assersens fætter. Hans søster blev kone på Katholm og hans halvsøster på Kjeldsted, så der var masser af slægt i byen.

Morten Jensen fæstede Skibsted 11/10 1679, og sad på gården i små 30 år til sin død i 1708. Da skiftet efter ham var berammet, døde imidlertid Catrine Hansdatter også. Ved skiftet efter dem var hendes børnebørn i Nykøbing F. repræsenteret, og de fordrede en arv på 168 daler 2 mark og 13 skilling.

Gårdens bygninger var på 72 fag, deraf 25 fag med loft (stuehus). Den var byens største gård, bygningsmæssigt set, måske lige undtaget Annexgården, som vi ikke kender størrelsen på. Katholm med 53 fag og Korshøj med 44 fag fulgte nærmest efter. De mindste gårde havde bygninger på størrelse med Skibsteds stuehus. På "den lille gård", det var Skelhøj, der igen var lagt under Skibsted, var der 7 fag mod loft, men udbygningerne havde man ladet falde sammen, så på den skulle bygges 22 fag, før den kunne fæstes bort igen.

Catrine Hansdatter og hendes mand hviler sandsynligvis under Veksø kirkes gulv, da de var kirkeværger, og med den bestilling fulgte som regel fri begravellesplads i kirken.

Den nye fæster var Jørgen Olsen, 27 år gammel, søn af Ole Jørgensen, gård nr. 5 i Kirke Værløse (Birkegård?) og Karen Jørgensdatter.

I juni 1709 blev han gift med Hans Villumsens datter Bodil fra Jagtgården. Han er den første fæster af gården, der nævnes i Carstensens lille bog "Vigsø sogns historie" (1884).

Jørgen Olsen opgav gården i 1727, og den blev fæstet af Peder Andreassen.

I 1729 blev han gift i Ølstykke med den 22-årige Kirsten Madsdatter, datter af sognefoged Mads Nielsen på Gellestengård i Udlejre og Marie Hansdatter. De fik 5 børn: Mads Pedersen, født 1732, sognefoged, Engholm, Stenløse, gift med Johanne Kirstine, Andreas Langebechs datter fra Ganløse. Med hende møder vi igen familien fra Stenløse kro. Bente Pedersdatter, født 1733, gift med foged Peder Madsen, Konehøj i Søsum, (ham med det ulovlige krohold 1752), Marie Pedersdatter, født 1737, gift med Rasmus Mikkelson på Annexgården. Andreas Pedersen, født 1739, der lærte skrædderhåndværket i København, og siden virkede som skrædder i Veksø. (Hans søn Jørgen blev sognefoged på Vejsten i Udlejre, og med ham begynder Ølstykkens sognefogedslægt gennem de sidste par hundrede år). Og endelig Peder Pedersen, født 8/3 1742, et halvt års tid efter faderens død. Han blev gårdmand på Rolandsbjerg.

Se i øvrigt kildeangivelse side 38.

AF OSKAR SØGAARDS ERINDRINGER

Jeg er født i Søsุม skole, i Stenløse sogn d. 11/12 1885. Min Far, Knud Jensen, var lærer ved Søsุม skole. Far var jyde, født i Sperring, Sjørning sogn, en mil fra Thisted i gården Søgaard, som min bedstefar Jens Poulsen ejede. Far blev født d. 20/6 1855. Far var åbenbart en dygtig og velbegavet ung mand, han havde ikke lyst til landbruget som hans søskende. Han fik - vistnok med modstand fra bedstefars side - lov til at tage lærereksamen. Han blev forberedt af læreren i Sjørning og blev optaget på Jonstrup seminarium - mærkeligt nok helt her ovre, men det blev et grundlag for min tilværelse.

Min Mor, Hedevig Mathilde Holch, blev født d. 19/7 1851. Hendes far var dengang lærer i Landerslev, Gerlev sogn, men senere blev han forflyttet til Ganløse Skole, og her har Mor og hendes søskende haft deres barndomshjem. Min morfar hed Hans Peter Christoffer Holch og min mormor Dianora Louise Sophie Fich. I hjemmet i Ganløse var der 3 sønner og 4 døtre, hvoraf Mor var den yngste.

Min Far, Knud Jensen (Søgaard), tog lærereksamen fra Jonstrup i 1874 og blev derefter hjælpe-lærer hos bedstefar i Ganløse. Der lærte han Mor

**) Oskar Søgaard, født 1885 i Søsุม, død 1972. Erindringerne er signeret september 1972.*

Oskar Søgaard ca. 1915.

at kende, og de blev gift d. 24/7 1877 i Ganløse kirke, efter at de havde fået lærerembedet i Søsum.

Jeg skal nu forsøge at skildre mit barndomshjem. Hjemmet i Søsum har jeg dog så godt som ingen erindring om, da jeg kun var 3 år da det opløstes. Skolen var en af Fr. IV's rytterskoler, meget godt indrettet efter den tids forhold. Der var en stor have og en jordlod, som lå lige omkring skolen.

Far dyrkede selv jorden, som landmandssøn havde han vel noget begreb om landbrug, og det var sikkert også af økonomiske grunde nødvendigt. Haven dyrkede Far også med interesse.

I hjemmet blev født 5 børn: Poul i 1878, Hans Peter i 1879, og jeg i 1885. Efter Hans Peter var der en pige og efter mig en dreng, men disse to børn døde i første og andet leveår. Desuden optoges i hjemmet to af børnene fra lærer Kofods hjem i Hjørlande. Deres forældre døde fra flere mindreårige børn, som blev fordelt. De to, som kom til Søsum, var Asta og Holger. Holger døde meget ung, mens Asta blev fuldstændig som en søster for os tre brødre. Da bedstefar Holch i Ganløse gik på pension, blev også de optaget i hjemmet i Søsum skole. Det var en stor familie og både arbejdsmæssigt og økonomisk en stor belastning for Mor og Far. Mor var ikke stærk (hjertefejl) og Fars arbejde var meget krævende.

Skolen var to-klaset med et meget stort børnetal, og Far havde jo også jorden at passe. Far var også kirkesanger i Stenløse kirke - vistnok frivilligt. Den egentlige kirkesanger var lærer Hansen i Stenløse, men da han satte sit harmonium op i

kirken og spillede til gudstjenesten, overtog Far kirkesangen.

Fars og Mors ægteskab varede kun i ca. 12 år og har sikkert været præget af mange vanskeligheder, bekymringer og sorger - fire dødsfald: Holger, de to små børn og bedstefar.

I 1887 begyndte Far at blive syg af tuberkulose, som man dengang ikke forstod at behandle, til sidst måtte der holdes hjælpelærer. Den 25. marts 1889 døde Far, og Mor stod alene med fire børn fra 13 år (Asta) til 3 år, samt bedstemor, som kun i kort tid blev hendes støtte. Far blev begravet på Stenløse kirkegård d. 2. april under meget stor deltagelse fra beboerne, familie, venner og kolleger fra hele omegnen.

I efteråret 1889 flyttede vi til Stenløse. Mens det jeg har fortalt om Søsum, bygger på oplysninger, som jeg har fået af Mor, har jeg jo mine egne oplevede barndomserindringer fra Stenløse. Mor fik et hus til leje, som lå lige over for skolen med kirken i baggrunden (red. anm.: Bangsbo). Det var et stort og rummeligt hus med rigelig plads til os alle inklusive bedstemor, som forøvrigt døde kort efter flytningen til Stenløse. Huset var godt med en pæn, lille have omkring. Jeg tror nok morbror Ejler betalte huslejen, som vist kun var 200 kr. årligt. I skolen lige overfor havde lærer Hansen en datter på min alder (Emmy), og hun og jeg legede sammen fra morgen til aften, om sommeren i en af haverne, og det var en lykkelig barndomstid i en syv-otte år, hvor man ikke var gammel nok til at tage del i alle de bekymringer, som Mor havde. I 1897 døde lærer Hansen, og Emmy flyttede bort.

Søsum rytterskole ca. 1905. Det lille hus i forgrunden, på hjørnet mellem vejene til Stenløse og Veksø, var Søsum by's sprøjtehus.

I 1895 skete der en stor forandring med mit hjem, idet vi fik bolig i enkesædet. Enkesædet i Stenløse er vist en ret enestående institution. Den sidste virkelig kirkelige degn, Melchior (beklædte et rent kirkeligt embede - var kirkesanger og underviste børnene i katekismus, mens præsten prædikede) oprettede det med en fribolig for en præsteenke og en lærerenke - det var i 1805. Huset var efter den tids forhold en ret statelig bygning med egetræsbindingsværk og en stor kvist på forsiden. Til enkesædet hørte en meget stor have, delt mellem de to beboere med gamle ege og lindetræer, sikkert ældre end

enkesædet. Hvad der har været før på stedet, ved jeg ikke.

Det var en meget stor forandring at flytte over i enkesædet, der var meget mindre plads, end i det hus vi kom fra, tre små lavloftede stuer, man kunne nå loftet med fingrene. Et stort spisekammer ved siden af den ene stue blev indrettet til værelse til mig. Poul sov oven på, hvor der var et lille værelse i kvisten. Hans Peter var kommet hjemmefra på det tidspunkt. Men der blev lavet mange forandringer og forbedringer. Haven var meget forsømt, men Mor kæmpede

Enkesædet set fra sydsiden ca. 1940.

tappert også med den, og det blev en smuk og dejlig have, som vi havde meget glæde af, men det kostede også meget arbejde at holde den. Jeg gik meget i haven og Asta med og Poul, når han var hjemme. Forår og efterår havde vi en mand til at grave og ordne det hele. Det var Lars August, og han arbejdede for 1 kr. om dagen - og kosten, og han arbejdede fra tidlig morgen og så længe, han kunne se om aftenen. Hans kone, Johanne, vaskede for os. Der er mange barndoms minder knyttet til de mennesker, og de var os meget hengivne. Jeg mindes også et par andre naboer, som jeg vist næsten daglig snakkede

med. Det var klokker Niels Jensen og hans kone Kristiane, som var en lidt skrap dame, og Ane Hansen lige ved siden af til den anden side (red. anm.: syd for enkesædet), hun var også "betydelig skrap". Så var der gamle Jacobsens, der regnede sig for at være lidt finere, han havde været møller, og hun var datter af en gammel lærer i Stenløse, Gebauer, hun havde måske arvet noget af slægtens musikalske begavelse og gav undervisning på et gammelt, dårligt flygel. Og så gamle lærer Hansen, som sommeraftener sad på højen i sin have ud mod vejen og røg pipe og snakkede med alle, som gik forbi.

Bag det lille hus, som lå foran enkesædet, på hjørnet af Engholmvej og Bygaden ca. 1905. Fra venstre: Klokker Niels Jensen, f. 1837. Søren

nen Søren Jensen, f. 19/12 1870. Børnene Karla, Poula og Valborg samt deres mor Anne Kirstine Hansen, Søsum. Kristiane Jensen, f. 31/8 1849.

Endelig blandt naboerne nævner jeg murer Philipsen (red. anm.: Kirkely), som jeg tit snakkede med. Jeg blev regnet for ældre, end jeg var, og jeg har altid befundet mig godt ved at omgås og tale med ældre.

Mors økonomiske forhold var svære. En lærer-
enkepension var meget lille, og Far døde jo så ung. Et par legater fik hun også. Jeg begriber f.eks. ikke, hvordan hun kom igennem flytningen til enkesædet med alt, hvad der blev lavet både i huset og i haven, men noget har vel også enkesædet betalt, det var præsten, der var administrator og højere oppe provst og biskop. Jeg var ikke gammel nok til at forstå de økonomiske forhold. Jeg var ti år, da vi flyttede over i enkesædet. For at hjælpe på de økonomiske forhold startede Mor allerede i det første hus en skole for småbørn i seks - syv års alderen. Hun fik de fleste af de snart skolepligtige børn.

De læste det, som lærtes i første-klasserne, og det var jo en stor hjælp for læreren i en to-
klasses skole uden forskole. De fleste kunne læse, når de kom over i skolen. Betalingen var meget ringe, og først i de sidste år gav kommunen et beskedent tilskud.

Mor prøvede også med plejebørn for at tjene lidt ekstra. Vi havde først en lille pige (Zenia) fra hun var tre til syv år, hende holdt vi meget af, og jeg husker min sorg, da hun skulle rejse for at blive adopteret bort. Så havde vi en ganske lille pige, men kun ret kort tid, hende var jeg også meget glad for - og endelig havde vi en fjorten-årig pige, som var meget vanskelig og besværlig.

Mor var en udmærket pædagog. Hun var mild,

men bestemt. Vi blev opdraget til absolut lydighed, og til at vise respekt over for alle voksne og ældre og til respekt for enhver autoritet. Jeg mindes aldrig, at jeg foretog mig noget, som kunne volde Mor sorg, eller blot gøre hende urolig. Der er nogle som siger, at jeg ikke var nogen rigtig dreng og heller ikke noget rigtigt ungt menneske. Rigtigt er det, at jeg synes, at jeg tænkte mere i voksne baner, end man kunne formode efter min alder. Jeg var nærmest melankolsk af sindsstemning og husker, at jeg gik op og ned ad havegangen og spekulerede - navnlig på religiøse og seksuelle spørgsmål. Det sidste fik man jo ingen besked om dengang.

Jeg tror nok, at min opdragelse - hvor fortrinlig den end var - i nogen grad hæmmede min selvstændighed, jeg følte det, da jeg på seminariet levede sammen med andre unge mennesker. Jeg er senere i livet kommet til at tænke på, at jeg savnede en far.

Jeg gik jo meget alene med Mor og Asta. Brødrene var så meget ældre, og Hans Peter kom hjemmefra, da jeg var ti år. Jeg havde dog nok at gøre, haven krævede mit arbejde, og jeg dyrkede med iver botanik og astronomi.

Hjemmet i Stenløse var præget af stor guds frygt, som ikke gav sig synlige udtryk. Tilliden til gudshjælp i alle forhold var Mors styrke, som hjalp hende gennem alle hendes vanskeligheder. Der var ikke nogen hældning til bestemte kirkelige retninger. Befolkningen i Stenløse var vel nok nærmest grundtvigsk indstillet, måske uden at vide det. Indre mission hørte man aldrig tale om. I det hele taget var der kun ringe religiøst og kirkeligt liv i sognet. Der var i det hele taget ikke

meget åndeligt røre i sognet. Jeg husker dog, der blev åbnet en foredragsforening, hvor vi var med. Der var skytteforening og gymnastikforening for de unge. Derimod var der en del politisk interesse. Venstre i provisorietiden gjorde sig gældende.

Et stort og vanskeligt problem var vores uddannelse. At sætte os i realskole i Frederikssund kunne der af økonomiske grunde ikke være tale om. Den senere lærer i Veksø, Olsen og hans hustru påtog sig at forberede Poul og Hans Peter til præliminæreksamen, og de klarede det med fint resultat, Poul i 94 og H.P. i 95. Jeg gik med i Mors lille skole til ti-års-alderen. Så kom jeg til Ølstykke skole. Lærer Larsen der ville læse sprog med mig sammen med sine to børn og sin søster, som styrede hus for ham. Han var enkemand, hans afdøde kone var englænder, så han var vist sproget nogenlunde mægtig. Jeg kom så også til at gå i Ølstykke, og så læste vi sprog efter skoletid. I 98 kom Poul til København som vikar ved skolevæsenet, og så rejste jeg til ham, der læste alle fagene med mig til præliminæreksamen - tysk og engelsk stadig i Ølstykke. Nu kom jeg også til at gå i skole i Stenløse, efter at Hans Kofod var blevet lærer der - således tre dage i skole i Stenløse og om eftermiddagen til Ølstykke, de andre tre dage til Poul i København. Skolegangen i Stenløse holdt dog op i 1900. Jeg nåede at få præliminæreksamen med et nogenlunde hæderligt resultat i 1902.

Da jeg havde fået denne eksamen, gik jeg et år (1902-03) til praktikforberedelse i skolen i Stenløse hos Hans Kofod, det forlangtes dengang.

Samtidig gik jeg til lidt musikundervisning i violin og orgel hos læreren i Veksø (nu lærer Henriksen). I august 1903 var der så optagelsesprøve på Jonstrup. Det var meget spændende, for der mødte dobbelt så mange aspiranter, som de kunne tage (26), men jeg klarede det fint, var vist nr. 11. Det lå jo næsten i luften, at jeg skulle være lærer, jeg havde absolut ikke lyst til at komme i lære til en eller anden praktisk uddannelse, jeg ville helst læse, og der kunne ikke blive tale om en større uddannelse med studentereksamen som grundlag. Teologi ville det jo nok være blevet, hvis der havde været mulighed for det, måske naturfag.

I august 1903 begyndte jeg så på Jonstrup seminarium og forlod dermed Stenløse.

Stenløse rytterskole og Bygaden ca. 1909. Under de store træer til venstre i billedet lå den lille høj, hvor lærer Hansen røg sin aftenpibe.

Interesserede, der vil vide mere om personer med tilknytning til slægterne på Stenløse kro og Skibstedgård, vil jeg henvise til:

Arne Sundbo: Frederikssund og Købstaden Slangerups Historie. 1931 - 37.

Arne Sundbo: diverse artikler i "Fra Frederiksborg Amt".

E. Carstensen: Vigsø Sogns Historie. 1884.

E. Carstensen: Hjørlande Sogns Historie. 1878.

I. Barfod: Den falsterske Gejstligheds Personalehistorie. 1851 - 54.

A. Larsen: De ældste led af slægten Vichmand. Personalehistorisk Tidsskrift 12. række I. 1946.

Af arkivalier er hovedsagelig benyttet:

På Rigsarkivet:

Regnskaber og jordebøger for Københavns len 1611 - 60.

Jordebogsregnskaber for Københavns amt 1660 - 1720.

Jordebogsregnskaber for Frederiksborg rytterdistrikt fra 1721.

På Landsarkivet for Sjælland m.v.:

Tingbøger for Ølstykke herred

Tingbøger for Københavns birk til 1720.

Skifteprotokoller for Ølstykke herred

Skifteprotokoller for Københavns amtsstue til 1720.

Kirkebøger for Stenløse-Viksø sogne fra 1736.

Kirkebøger for Slagslunde-Ganløse sogne fra 1673.

Kirkebøger for Ølstykke sogn fra 1685.

HISTORISK FORENING
for Stenløse og omegn

Bestyrelse

Formand: Bent Stiesdal, Søsum. Tlf. 03-18 32 10

Kasserer: Birgit Rechnagel, Stenløse. Tlf. 03-17 06 36

Ernst Andersen, Ganløse

Ulla Hjuler-Pedersen, Stenløse

Edvard Knudsen, Stenløse

Ellen Larsen, Veksø

Ingeborg Skov Larsen, Stenløse

Kontingent: 15 kr. Giro 14 98 56

**Foreningens arkiv på "De gamles hjem" i Stenløse er
åbent torsdage fra 19 til 20.**